

Lausunto

29.04.2022

Asia: VN/20245/2021

Lausuntopyyntö koskien hallituksen esitystä eduskunnalle julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamista

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamista (lausuntopyyntönumeros: VN/20245/2021)

Rakennusteollisuus RT ry kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa ja antaa seuraavan sisältöisen lausunnon julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin esitettävistä muutoksista.

Yleistä

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (hankintalaki) on julkisia hankintoja koskeva menettelylaki, jonka sisältöä on viime vuosina varsin voimakkaasti kasvatettu mm. erilaisten yhteiskunnallisesti tärkeinä pidettyjen politiikkojen edistämistarkoituksessa. Hankintalaki onkin jo nykyisellään huomattavan vaikeasti hallittavissa olevaa lainsäädäntöä.

Julkisten hankintaprosessien osalta jonkinlaisena kroonisena ongelmana voidaan nykyisellään pitää hankintayksiköiden saamien tarjousten vähäistä tai jopa olematonta määrää, jolloin tavoiteltua todellista kilpailua hankinnoista ei synny. Syitä tähän on tapauskohtaisesti arvioiden varmaankin useampia, mutta yleisesti ottaen hankintamenettelyjen monimutkaisuus, sääntelyn sekavuus sekä enenevässä määrin lisääntyvät lainsäädännölliset velvoitteet tarjoajille ovat varmasti osaltaan omiaan vähentämään yritysten kiinnostusta tehdä tarjouksia.

Tavoitteena hankintalain kehittämisessä tulisi kuitenkin olla selkeät ja "helppokäyttöiset" prosessit, joihin tarjoajille olisi vaivatonta ja yksinkertaista osallistua, ja joissa hankintamenettelyjärjestelmä kannustaisi antamaan tarjouksia, myös PK-sektorilta. Nyt kehityssuunta vaikuttaa olevan valitettavasti täysin päinvastainen.

Näkemyksemme mukaan hankintojen fokuksen olisi keskeisesti oltava hankinnan kohteena olevan tavaran, palvelun tai rakennusurakan laadussa. Hankintayksiköiden tulisiikin huomioida laatutekijät jo hankintaa suunnitellessaan, jolloin laadukasta hankintaa voidaan pohjustaa mm. aktiivisen ja osaavan markkinavuoropuhelun kautta. Hankintalakiin nyt esitettävät muutokset laadun huomioimiseksi hankinnoissa ovat hyvä lisä tukemaan laadukkaampia hankintoja. Hankintalainsäädäntö sinällään antaa jo nykyisellään hankintayksiköille laajat mahdollisuudet huolehtia hankintojensa laadusta kuin myös hankintojen vastuullisuudesta.

Mielestämme hankintalakia paisuttavien säädöslisäysten sijaan vastuullisuuteen liittyviä tavoitteita tulisiikin ennemmin edistää neuvonnan, ohjeistuksen ja esim. erilaisten mallien kautta sekä kehittämällä hankintoihin kytkeytyviä digitaalisia palveluita.

Rakennusteollisuus RT ry ei pidä myöskään tarkoituksenmukaisena, että hankintalain sisältöä laajennetaan ja monimutkaistetaan kansallisella sääntelyllä siitä, mitä hankintadirektiivi edellyttää ja velvoittaa.

Harmaan talouden torjuntaa parantaisi erityisesti hankintayksiköiden mahdollisuus rikosrekisteriotteiden sähköiseen tarkastamiseen, mikä samalla keventäisi merkittävästi tarjoavien yritysten hallinnollista taakkaa.

Pykäläkohtaisista säädösesityksistä

Lain tavoitteet (2 §)

Lain tavoitteita koskevaan 2 §:n 1 momenttiin esitetään lisättäväksi maininta, että lain tavoitteena on edistää ympäristöystävällisiä hankintoja. Lisäys on turha, koska sama tavoite on asiallisesti huomioitu jo nykyisin 2 §:n 2 momentissa.

Alihankkijoiden poissulkeminen (78 §, 80 §)

Hankintalain 78 §:ään esitetään ensinnäkin uutta 2 momenttia, jonka mukaan alihankkijan poissulkemiseen sovelletaan hankintalain 82 § säännöksiä ehdokkaan tai tarjoajan korjaavista toimenpiteistä. Tämä säännöslisäys on asianmukainen, mikäli hankintayksikkö 78 §:n 1 momentin mukaisesti käyttää lakisääteistä mahdollisuuttaan alihankkijoiden poissuljentaperusteiden selvittämiseksi ("hankintayksikkö voi 87–89 §:n mukaisesti tarkistaa, onko olemassa perusteita alihankkijoiden pois-sulkemiseksi 80 tai 81 §:n nojalla").

Alihankkijoiden tarkastaminen mahdollisten poissulkemisperusteiden olemassaolon varalta ei voimassa olevan lain 78 §:n 1 momentin mukaan ole pakollista, vaan hankintayksikön harkintavallassa. Em. 1 momenttiin ei myöskään esitetä nyt muutoksia.

Samassa yhteydessä hankintalain 80 §:ään esitetään lisäyksiä pakollisten poissulkuperusteiden soveltamisesta alihankkijaan ja sen vastuuhenkilöihin. Huomautamme tässä kohtaa ensinnäkin esityksen terminologisesta epätarkkuudesta: alihankkijaan ei suoraan voida kohdistaa poissuljentaa, vaan mahdollista on ainoastaan vaatia alihankkijan vaihtamista, korvaamista toisella. Terminologiaa tulisi tältä osin korjata ja maininnat alihankkijoista tulisi kokonaan poistaa poissuljentaan soveltumattomana osapuolena.

80 §:n muutosesityksen sanamuodossa ei ole myöskään huomioitu alihankkijoiden osalta sitä, että poissuljentaperusteiden tarkastaminen ei ole hankintayksikölle pakollista (vrt. edellä mainittu hankintalain 78 § 1 mom.). Säädosmuotoilussa onkin selkeästi tuotava esiin, että pakollisten poissuljentaperusteiden soveltaminen alihankkijoihin on jatkossakin hankintayksiköille harkinnanvarainen/vapaaehtoinen toimenpide, ei pakottava. Lakiesityksen sanamuotoja on tarpeen tältäkin osin tarkistaa ja täsmentää.

Suurena lainsäädännöllisenä epäkohtana voidaan pitää sitä, että alihankkijaa ei ole lainkaan määritelty hankintalaissa, joten epäselvää on mm. se, mitkä alihankintaketjun yritykset viimekädessä ovat hankintalain sisältämien lainkohtien tarkoittamia alihankkijoita.

On myös syytä tässä yhteydessä tuoda esiin, että rikosrekisteriotteiden toimittaminen ja tarkastaminen aiheuttaa valtavan työmäärän tarjoajille, niiden alihankkijoille ja myös hankintayksiköille. Rikosrekisteriotteiden tarkastaminen myös usein viivästyttää hankintoja. Rikosrekisteriotteiden tarkastamisen hyödyt lienevät myös viimekädessä olleet käytännössä vähäisiä verrattuna niiden aiheuttamaan työmäärään sekä esiintyneisiin tietosuojongelmakysymyksiin.

Kuten jo aiemmin tässä lausunnossa totesimme, niin harmaan talouden torjuntaa parantaisi erityisesti hankintayksiköiden mahdollisuus rikosrekisteriotteiden sähköiseen tarkastamiseen, mikä samalla keventäisi merkittävästi tarjoavien yritysten hallinnollista taakkaa. Tämä mahdollisuus tulee lainsäädännöllisesti toteuttaa mahdollisimman pian.

Hankintaa koskeva päätös (123 §)

Esityksen mukaan hankintayksikön olisi esitettävä hankintaa koskevassa päätöksessä, miten hankinnassa on huomioitu laatuun liittyvät vaatimukset. Pidämme tätä lisäystä tarkoituksenmukaisena ja korostamme tässäkin yhteydessä, että hankintayksikön tulee huomioida laatutekijät jo hankintaa suunniteltaessa.

Terho Juha
Rakennusteollisuus RT ry